

житла, однак лише у виключних випадках за наявності обставин, що мають суттєве значення.

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 47. 2. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця.* – К.: Юрінком Інтер. – 2005. – Т. 1. – 832 с. 3. *Житловий кодекс Української РСР: Науково-практичний коментар / за ред. С. Я. Фурси.* – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2008. – 1280 с. 4. *Потанова Н.С.* Вещные и обязательственные права граждан на жилые помещения : автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : Казань, 2005. – С. 12.; *Брагинский М.И.* К вопросу о соотношении вещных и обязательственных правоотношений. – М., 2001. – С. 115. 5. *Красицька Л.В.* Реформування житлового законодавства: проблеми та перспективи (за матер. круглого столу, м. Харків, 16 грудня 2006 р.). – Х.: НДІ приватного права і підприємництва, Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, 2006. – С. 34–35. 6. *Окремі правові позиції Верховного Суду України // Застосування судами цивільного і цивільно-процесуального законодавства / за ред. П. І. Шевчука.* – К., 2002. – С. 103; *Вісник Верховного Суду України.* – 2001. – № 3. – С. 7–8.; *Суханов Е.А.* Общие положения о праве собственности и иных вещных правах / Е.А. Суханов // *Хазяйство и право.* – 1995. – № 6. – С.45.; *Щетникова Л.В.* Вещное право: учеб. пособ. – Пермь, 2001. – С. 143; *Склонский К.И.* Собственность в гражданском праве / Склонский К.И. – М., 2002. – С. 435–436. 7. *Радянське право.* – 1979. – №7. – С. 86. 8. *Івашова І. П.* Обмежені речові права на житло / І. П. Івашова // *Правовий вісник УАБС.* – 2011. – № 1(4). – С. 102–104. 9. *Лічман Л. Г.* Судовий захист прав та інтересів членів сім'ї власника жилого приміщення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Л. Г. Лічман. – Х., 2005. – 24 с. 10. *Гражданский кодекс Российской Федерации. Полный сборник кодексов Российской Федерации.* – М.: Славянский дом книги, 2002. – 800 с. 11. *Жилищный кодекс Российской Федерации.* – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 96 с.

УДК 349.442

Є. Г. КОМАР

НАУКОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КАПІТАЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО» У ГОСПОДАРСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Проаналізовано основні наукові підходи до розуміння терміна «капітальне будівництво», з'ясовано його сутнісні характеристики, сформульовано авторське визначення цього поняття. Зроблено висновок про доцільність збереження терміна «капітальне будівництво» у господарському законодавстві України.

Ключові слова: *Господарське законодавство, наукові засади, будівництво, капітальне будівництво.*

Комар Е.Г. *Научные основы определения понятия «капитальное строительство» в хозяйственном законодательстве Украины*

Проанализировано основные научные подходы к пониманию термина «капитальное строительство», определены его существенные характеристики, сформулировано ав-

---

© КОМАР Євгеній Григорович – аспірант кафедри правового регулювання економіки юридичного факультету ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

торское определение этого понятия. Сделан вывод о целесообразности сохранения термина «капитальное строительство» в хозяйственном законодательстве Украины.

Ключевые слова: Хозяйственное законодательство, научные основы, строительство, капитальное строительство.

Komar Evgeniy. Scientific principles of the definition of «capital construction» in economic legislation of Ukraine

The basic scientific approaches of understanding the term «capital building» were analyzed, its key features were defined, and the author's definition of the mentioned term was formulated. The conclusion was made about expedience of using concept «capital building» in the economic legislation of Ukraine.

Key words: *Economic legislation, scientific principles, construction, capital construction.*

Наразі у нашій країні триває процес масштабного реформування законодавства та наближення українських правових норм до стандартів Євросоюзу, що актуалізує вирішення проблеми уніфікації термінології окремих законодавчих галузей України. Найбільш нагально вказана проблема постає, серед іншого, у рамках будівельного законодавства як підгалузі господарського права. У вказаному контексті ряд радянських та сучасних науковців у сфері господарського права, зокрема А.Є. Чорноморець, В.М. Семенюк, І.Л. Брауде, І.М. Миронець, І.Т. Хламов, К.Ф. Шометов, М.І. Брагінський, О.М. Абрамович, О.М. Удовенко, С.П. Юшкевич та Т.О. Проценко, акцентують у своїх дослідженнях значну увагу на відсутності уніфікованої будівельної термінології, що зумовлює актуальність подальших наукових досліджень цієї проблеми.

Поширене у науковій літературі та законодавстві України поняття «капітальне будівництво» вперше було застосоване класиками марксистсько-ленінської теорії. Так, В.І. Ленін у одній із своїх праць вказував на доцільність залучення до процесу капітального будівництва різноманітних і дорогих матеріалів, а також кооперації мас робітників різних спеціальностей¹. Доповнюючи це визначення, відомий радянський дослідник М.І. Брагінський під терміном «капітальне будівництво» розумів передусім діяльність, спрямовану на зведення, реконструкцію і капітальний ремонт підприємств, будівель і споруд².

Невдовзі поняття «капітальне будівництво» стало тлумачитись ширше самого терміна «будівництво». Зокрема, на думку А.Є. Чорноморець, під будівництвом слід розуміти процес будівельно-монтажних робіт, будівельне виробництво у вузькому сенсі слова, тоді як капітальне будівництво, окрім вказаного, включає у себе проектно-пошукові роботи, функції замовників, у тому числі із забезпечення виробництва шляхом залучення капітальних вкладень, і будівельну індустрію як виробничу основу й матеріально-технічну базу будівельного виробництва³.

У свою чергу, як вважає сучасний дослідник Г.М. Гриценко, капітальне будівництво являється окремою галуззю матеріального виробництва, що відокремлюється від інших галузей на основі суспільного поділу праці й характеризується низкою спільних ознак, зокрема, випуском продукції певного призначення, спільністю технологічних процесів, наявністю однорідних господарюючих суб'єктів та професійного складу кадрів⁴. Капітальне будівництво, як підкреслює цей дослідник, у загальному сенсі виконує функцію розширеного відтворення і прискореного оновлення основних фондів на базі капітальних вкладень⁵.

Сучасне будівництво представляє собою комплекс будівельно-монтажних робіт по зведенню будинків та споруд виробничого і невиробничого призначення

за рахунок централізованих, локальних державних, а також приватних джерел фінансування. У залежності від призначення будівництво поділяється на такі типи:

промислове будівництво – спрямоване на спорудження і введення у експлуатацію нових, а також розширення діючих об'єктів виробництва. У результаті промислового виробництва створюються нові фабрики, заводи, підприємства, реконструюються і капітально ремонтуються діючі виробничі осередки;

житлово-цивільне будівництво – охоплює усі види робіт по зведенню житлових, громадських, торговельних, лікувально-рекреаційних будинків і споруд, незалежно від форми їхньої власності. Воно охоплює також індивідуальне будівництво, яке передбачає спорудження об'єктів для конкретної приватної особи (фізичної або юридичної) за його кошти відповідно до індивідуального проекту;

транспортне будівництво – передбачає спорудження нових і реконструкцію діючих автомобільних, залізничних, підземних, авіаційних або водних магістралей, а також трубопровідних об'єктів інфраструктури;

гідротехнічне будівництво – включає спорудження водоймищ і каналів, дамб, переправ, мостів, а також інших гідротехнічних споруд, пов'язаних із експлуатацією водних ресурсів країни і рибогосподарських об'єктів⁶.

У радянські часи також розглядалося селищне будівництво як окремий тип, що було пов'язано, передусім, із функціонуванням розгалуженої мережі колгоспів і радгоспів. Водночас вказаний тип будівництва недоцільно виділяти у окрему категорію, оскільки він охоплюється усіма вищеперерахованими типами.

У межах чинного українського законодавства термін «капітальне будівництво» також вживається у неоднаковому контексті, що призводить до колізій під час застосування норм будівельного права на практиці. Наприклад, у Порядку державного фінансування капітального будівництва, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1764, капітальне будівництво визначається як процес створення нових, а також розширення, реконструкція, технічне переоснащення діючих підприємств, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, пускових комплексів (з урахуванням проектних робіт, проведення торгів у будівництві, консервації, розконсервації об'єктів, утримання дирекцій підприємств, що будуються, а також придбання технологічного обладнання, що не входить до кошторису об'єктів)⁷.

Водночас у інших нормативно-правових актах України терміни «будівництво» і «капітальне будівництво» часто вживаються як синоніми. Зокрема, у ст. 4 Закону України «Про архітектурну діяльність» від 20 травня 1999 р. № 687-XIV під будівництвом розуміється складова частина комплексу робіт, пов'язаних із створенням об'єкта архітектури, що охоплює нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт об'єкта⁸. Закон України «Про планування і забудову територій» від 20 квітня 2000 р. № 1699-III, окрім зазначеного, відносить до будівництва також розширення і технічне переоснащення підприємств, упорядкування об'єктів містобудування⁹, що фактично вказує на тотожність цього визначення із терміном «капітальне будівництво», яке міститься у вищезгаданому Порядку державного фінансування капітального будівництва.

У ході дослідження вітчизняного господарського законодавства І.М. Миронець зробила висновок, відповідно до якого термін «капітальне будівництво» є пережитком радянської епохи та не несе ніякого смислового навантаження, у

зв'язку з чим, посилаючись на досвід Росії (йдеться про затвердження і функціонування Містобудівного кодексу РФ від 7 травня 1998 р.), пропонує замінити його на термін «будівництво»¹⁰.

На нашу думку, такий варіант вирішення наведеної термінологічної колізії є дещо спрощеним, оскільки розвиток капіталістичних відносин після розпаду СРСР призвів до суттєвої переконфігурації організаційних форм господарюючих суб'єктів у будівельній галузі, а також обумовив зростання інтенсивності будівництва за рахунок приватних фінансових ресурсів. У свою чергу, це спричинило зближення сутнісних характеристик будівництва об'єктів стратегічного державного, соціального і економічного значення та приватних будівель і споруд (котре у силу накопичення значних обсягів приватних коштів може акумулювати ресурси, аналогічні попередній категорії, або здійснюватися у значно менших масштабах), що і необхідно розглядати як одну з головних причин встановлення між термінами «будівництво» і «капітальне будівництво» значного смислового зв'язку.

Проте не можна вважати ці терміни тотожними з огляду на ту обставину, що наразі категорія «будівництво» використовується для означення: багатофункціональної системи із великою кількістю зв'язків і залежностей, що є самостійною галуззю народного господарства і охоплює нове будівництво, реконструкцію, ремонт і реставрацію будинків і споруд; галузі матеріального виробництва, продукцією якої є закінчені будівництвом і підготовлені до експлуатації виробничі підприємства, житлові будинки, громадські будинки і споруди та інші об'єкти; процесу спорудження будівель; процесу творення у широкому сенсі¹¹.

Водночас під терміном «капітальний» зазвичай розуміється створений людською працею елемент матеріального світу, котрий має високе вартісне вираження¹²; такий, що потребує багато праці, матеріальних і грошових ресурсів; ґрунтовний, важливий, солідний¹³. Відтак, капітальне будівництво протиставляється будівельним роботам, які не вимагають значних матеріально-фінансових, кваліфікаційних, людських і адміністративних затрат. Зокрема, мова йде про роботи по спорудженню тимчасових або примітивних споруд господарюючими суб'єктами і приватними особами.

Отже, на сьогодні існує декілька наукових підходів до визначення терміну «капітальне будівництво», котрі зводяться до широкого або звуженого його тлумачення. Проте, як було аргументовано вище, вважати вказаний термін пережитком радянської епохи, позбавленим функціональної цінності, на сьогодні є недоцільним.

Крім того, проведений аналіз дає підстави вважати, що під науковою дефініцією «капітальне будівництво» доцільно розуміти процес створення нових, а також розширення, реконструкції, технічного переоснащення діючих підприємств, об'єктів житлово-цивільного, транспортного, гідротехнічного призначення, який вимагає залучення значних (капітальних) фінансових, трудових, науково-технічних і адміністративно-правових ресурсів й у рамках держави відіграє стратегічну функцію розширеного економічного відтворення та забезпечення громадян належними житлово-побутовими умовами.

Закріплення окресленого визначення у господарському законодавстві України сприятиме його уніфікації та унеможливить виникнення масштабних правових колізій між суб'єктами правових відносин у будівельній сфері.

1. *Ленин В.И.* Полное собрание сочинений. В 55-ти томах / Ленин В.И. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1972. – Т. 3. – С. 531. 2. *Брагинский М.И.* Совершенствование законодательства о капитальном строительстве / М.И. Брагинский М.И. – М.: Стройиздат, 1982. – С. 9. 3. *Черноморец А.Е.* Хозрасчет в капитальном строительстве на основе межхозяйственной кооперации: правовой аспект / Черноморец А.Е. – Красноярск: Издательство Красноярского университета, 1985. – С. 9. 4. *Гриценко Г.М.* Господарсько-правове регулювання організації і здійснення капітального будівництва в Україні: монографія / Гриценко Г.М. – Донецьк: Юго-Восток, 2012. – С. 13. 5. Там само. – С. 14. 6. *Самойлов В.С.* Справочник строителя. Жилищное строительство / Самойлов В.С. – М.: Аделант, 2005. – С. 53. 7. *Про затвердження Порядку державного фінансування капітального будівництва* : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1764 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст. 2374. 8. *Про архітектурну діяльність*: Закон України від 20 травня 1999 р. № 687-XIV // ВВ Р України. – 1999. – № 31. – Ст. 246. 9. *Про планування і забудову територій* : Закон України від 20 квітня 2000 р. № 1699-III // ВВР України. – 2000. – № 31. – Ст. 250. 10. *Миронець Г.М.* Поняття будівництва і капітального будівництва / Г.М.Миронець // Вісник господарського судочинства. – № 3. – 2009. – С. 170. 11. *Український тлумачний словник будівельних термінів* [перше видання] / гол. ред. О.М.Лівінський. – К.: Українська академія наук, 2006. – С. 54. 12. *Толковый словарь русского языка*. В 4-х томах / под ред. Д.Н. Ушакова. – М.: ОГИЗ, 1935. – Т. 1. – С. 1312. 13. *Український тлумачний словник будівельних термінів* [перше видання] / гол. ред. О.М.Лівінський. – С. 198.

УДК 347.513

О. С. КОЧИНА

ПОНЯТТЯ ТА ЮРИДИЧНА ПРИРОДА МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Аналізується співвідношення понять «моральна» та «немайнова» шкода. Термін «моральна шкода» розглянуто з точки зору наявності факту моральних, психічних або фізичних страждань та з позиції недостатності встановлення цих страждань, а необхідності, окрім них, наявності втрат немайнового характеру.

Ключові слова: моральна шкода, немайнова шкода, відшкодування моральної шкоди, моральні страждання, втрати немайнового характеру.

Кочина А.С. Понятие и юридическая природа морального вреда в гражданском праве Украины

Анализируются соотношения понятий «моральный» и «неимущественный» вред. Термин «моральный вред» рассмотрено с точки зрения наличия факта нравственных, психических или физических страданий и с позиции недостаточности установления этих страданий, а необходимости, кроме них, наличия потерь неимущественного характера.

Ключевые слова: моральный вред, неимущественный вред, возмещение морального вреда, моральные страдания, потери неимущественного характера.

Kochyna Oleksandra. The concept and legal nature of the moral damage in the civil law of Ukraine

---

© КОЧИНА Олександра Сергіївна – здобувач кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та процесу Чернігівського національного технологічного університету